

IN MEMORIAM

ANTONU INGOLIČU V SPOMIN

Anton Ingoliču se je izteklo življenje 11. marca 1992 in njegov pisateljski opus se je sklenil. Bralec, ki bi hotel prebrati kakšno njegovo delo, lahko izbira med več kakor sedemdesetimi knjigami. Med njimi jih je kar trideset (brez številnih ponatisov), ki jih je avtor namenil otrokom ali mladostnikom. Od teh je petindvajset proznih in pet dramskih del, ki pa so vsa, razen *Mladih aktivistov*, nastala kot dramatizacije že prej napisanih proznih besedil.

Že iz tega kratkega številčnega prikaza lahko razberemo eno od osnovnih značilnosti Ingoličevega pisanja: ni pisal samo za odrasle temveč tudi za otroke. Med knjižnimi izdajami sicer do leta 1946, ko je bila natisnjena sodobna pravljica *Udarca brigada*, ni izšla nobena njegova prozna mladinska knjiga. So pa že leta 1940 prišle na knjižni trg dramatizirane *Sirote* kot "mladinska igra v šestih slikah", a prozna predloga za to igro je pod enakim naslovom izhajala v nadaljevanjih že v desetem letniku *Nashega roda*, v šolskem letu 1938/39. Če k temu dodamo, da je prva Ingoličeva zgodba iz otroškega življenja, in sicer iz spominov na lastno otroštvo, bila napisana že leta 1931 (objavljena pod naslovom *Otroci* 1934), in da je pisatelj sam videl v njej začetek svojega pravega pisateljevanja, kakor je zapisal v razmišljanju *Moje pisanje za otroke*,¹ pa če soupoštevamo druga njegova mladinska dela do leta 1945,² ko so prevladovala, enako kakor v njegovem takratnem pisanju za odrasle, socialno poudarjene zgodbe iz kmečkega življenja, potem vidimo,

da je Ingolič že v svoji zgodnji pisateljski dobi pisal ne samo za odrasle temveč vzporedno tudi za otroke. To je ostala značilnost njegovega ustvarjanja tudi v poznejših obdobjih, prav do poznih življenjskih let.

Tokratni spominski zapis se ne more lotiti podrobne analize tega obsežnega opusa. To bo naloga sistematičnih obravnav posameznih Ingoličevih pisateljskih obdobj, tematskih sklopov, primerjav med sočasnimi (in drugimi) deli za odrasle in otroke ter analiz posameznih del. Zdaj bi se radi spomnili samo na nekatere

¹ Anton Ingolič: *Moje pisanje za otroke. Otrok in knjiga*, 1984, šte. 20, str. 25–28; navedeni citat na str. 25.

² Prim. Lidija Verlek: *Ingoličevo mladinsko delo od začetkov do leta 1945. Otrok in knjiga*, 1989, šte. 27–28, str. 100–125.

osnovne značilnosti Ingoličevega pisanja za otroke, da s tem počastimo spomin pisatelja, ki je svoje pisanje za otroke jemal kot skrajno odgovorno in zavezujoče delo, a je ob njem kot ustvarjalec tudi sproščeno užival.³

Med prvimi vprašanji, ki se nam ob tej snovi zastavljajo, je, katera Ingoličeva dela prištetih k mladinskim. Če primerjamo avtorjevo razmišljanje o njegovem pisanju za otroke⁴ z bibliografijo njegovih mladinskih del, ki jo je (z avtorjevim sodelovanjem) sestavila Danijela Sedej⁵ in ki je bila tudi osnova uvodnemu številčnemu prikazu, ugotovimo razlike. Pisatelj je v svojem razmišljanju upošteval le dela, namenjena bralcu do konca osnovne šole, medtem ko je v bibliografiji zajet tudi opus, namenjen mladostniku po štirinajstem letu. To velja tako za *Pot po nasipu*, *Mladost na stopnicah* kakor še posebej za *Gimnazijko*, pa tudi za avtobiografska dela, med katerimi avtor v svojem razmišljanju navaja samo *Zgodbe mojega jutra*, v bibliografiji pa je upoštevana tudi avtobiografska pripoved *Nemir mladostnika*.

Ločnica med temi deli poteka v glavnem v vsebinskih plasteh besedil: dela za otroke govorijo predvsem o doživljajih otrok, dela za mladostnike o doživljanju mladostnikov. Seveda ni nujno, da je prav tematika vedno odločujoča pri določanju, komu je delo namenjeno. Sam avtor v svojem razmišljanju o pisanju za otroke pravi o črtici *Otroci*: "Prva zgodba, ki sem jo napisal iz otroškega življenja, ni bila napisana za otroke, pravzaprav tudi za odrasle ne, pač pa zgolj za mene." Označuje pa jo kot "bridek spomin iz ... otroških let".⁶

Tudi mesto objave za avtorja samega ni bilo vedno odločilno, kam po njegovi presoji sodi posamezno delo. Tako je dve družbeno-kritični besedili, črtico *Zadnji rez* in parodijo *Časa nesmrtnih metode*, napisano v vezani besedi po Aškercu *Časi nesmrtnosti*, sicer objavil v listu *Razori*, namenjenem dijakom (besedili sta izšli v sedmem in osmem letniku *Razorov* v šolskih letih 1938/89 ter 1939/40), vendar je pozneje sam poudaril, da tidve besedili "nista bili napisani za otroke"⁷. Torej je vsaj v poznejših letih izključeval iz svoje mladinske literature izrazite družbenokritične poudarke, če niso bili povezani z doživljanjem mladih ljudi ali opisani iz njihovega vidika (kakor jih sicer ima marsikje, tudi v svojem najuspelejšem mladinskem delu *Tajno društvo PGC* in prav tako v *Gimnazijki*). Povsem pa je iz svojega mladinskega opusa izključil ironijo in satiro, čeprav je sicer uporabljal različne oblike humorja, od rahlo nakazane domislice do drastično učinkovite komike.

Glavna privlačnost njegovih besedil za mlade bralce sloni na zgodbeno dogajalni ravni. Fabula je razgibana, napeta, zapletena in vendar pregledna, tako da ji bralec lahko sledi. Isto velja za ubeseditiv Ingoličevih del. Jezikovno so jasna, uporabljena slogovna sredstva pa povečujejo razumljivost besedila. To naj učinkuje sicer s fabulo, hkrati pa naj bralec način ubeseditve omogoči ne samo razumevanje temveč tudi čustveno podoživljanje prebranega.

O svojih postopkih pri pisanju je Ingolič pisal večkrat. V že navedenem razmišljanju o svojem pisanju za otroke je

³ Anton Ingolič: *Pri pisanju za otroke sem užival. Otok in knjiga*, 1989, šte. 27–28, str. 173–174.

⁴ Gl. op. 1.

⁵ Danijela Sedej: *Anton Ingolič – bibliografija. Otok in knjiga*, 1989, šte. 27–28, str. 126–130.

⁶ Gl. op. 1., str. 25.

⁷ Anton Ingolič v pismu Alenki Glazer, 25. VIII. 1986.

najpodrobneje govoril o nastanku povesti *Tajno društvo PGC*. Pri tem je izoblikoval skoraj nekakšno formulo za svoje delo: "Na osnovi resnične zgodbe sem ustvaril svojo zgodbo, vnesel vanjo potegavščine otrok, ki sem jih dobro poznal, obilno pa črpal iz svoje fantazije."⁸ Torej gre za spoj resničnega z ustvarjalno fantazijo, kar — po pisateljevem zagotovitvi v nadaljevanju — velja za vsa njegova dela, za otroke in za odrasle. Edino dve deli je iz tega izvzel, saj pravi prav tam: "... le zgodbe o vnučki in vnuku so prenesene iz življenja naravnost na papir."⁹ Toda če te zgodbe, zbrane v knjigah *Ptiček brez kljunčka* in *Rokove zgodbe*, pozomeje beremo prav s tega vidika, vidimo, da je tudi v njih avtor presegel samo zapisovanje realnih dogajanj in je v njih podobno kakor drugod prisotna njegova ustvarjalnost. O tem priča že prva zgodbica iz knjige *Ptiček brez kljunčka*, črtica *Telefon*. To v resnici ni zgodba za otroke, je pripoved o otroku, ki kaže avtorjevo sposobnost, da se vživlja v otrokov način govorjenja in ravnanja; ob njega pa postavi svet odraslih, ki so z otrokovo prisotnostjo na poseben način presvetljevali.

Za ponazoritev povezave med literaturo in realnimi dejstvi ter možnostmi za njihovo literarno obdelavo vzemimo zgodbo iz iste knjige črtic *Maša je splavala*. Tu se v okolju nedotaknjene otoka na svoj način srečujeta svet otrok in svet odraslih, ki v tej zgodbi nenačrtovano pripomorejo k otrokovemu osamosvajanju. Da gre za resnično ozadje, potrjuje avtorjeva neposredna pripoved o motivih za nastanek mladinske povesti *Potopljena galeja*. V sklepnem pogovoru o tej knjigi avtor pravi, da so osebe "bolj ali manj povzete po resničnih; Metka (v *Potopljeni galeji* petletna deklica) na primer po moji vnu-

kinji Maši, ki nas je tiste vroče poletne tedne (ko je pisatelj z razširjeno družino počitnikoval na neobljudenem otoku sredi Komatov in je tam vnukinja Maša splavala) razveseljevala in osrečevala s svojo pristrčnostjo, nagajivostjo in s svojimi malimi potegavščinami."¹⁰ Ob motivu male pogumne deklice se torej srečamo z dvakratno literarno obdelavo iste snovi iz realnega življenja: v črtici *Maša je splavala* je ohranjena vrsta stvarnih podrobnosti, od imen nastopajočih dalje, in je avtorjev delež prisoten predvsem v perspektivi, iz katere opazuje in opisuje izbrano snov; v povesti *Potopljena galeja* je delež pisateljevega preoblikovanja stvarnih osnov dosti večji, pa tudi motiv samostojne male deklice je le obrobni, čeprav poživlja joči snovni del v celotni pripovedi. Obe besedili pa sta pisani z značilnostmi realistične proze.

Realizem v Ingoličevem pisanju nasproh prevladuje, čeprav so zlasti v fabuli pogosto prisotne sestavine romantike, predvsem v obsežnejših besedilih. To velja za obe območji njegovega pisanja, za otroke in za odrasle. V okviru njegovih besedil, zlasti za manjše, pa so se že pred vojno pojavljale značilnosti, ki so posamezna teh besedil približevala pravljici oziroma fantastičnosti. Takšen je notranji ustroj zlasti v *Udarni brigadi*, ki je nastajala med drugo vojno. Sploh je večina besedil, ki vsebujejo fantazijsko fantastične, pravljичne sestavine, nastala že v predvojnih letih in so povojne objave samo deloma predelani ponatisi.

Med povojnimi tako oblikovanimi besedili je opazna *Deklica na sončnem žarku*, ki je v samostojni knjižni izdaji izšla leta 1976. V realistični okvir je tu vstavljeno sanjarjenje male Maše, ki v domišljiji sede na bel oblak in se pelje po sinjem nebu, nato preskoči na reaktivec ter se

⁸ Gl. op. 1, str. 27.

⁹ Prav tam, str. 28.

¹⁰ Ivan Bizjak: *Pogovor s pisateljem Antonom Ingoličem o nagradah in o Potopljeni galeji. Potopljena galeja. Mladinska povest*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1984, str. 215.

približuje zvezdam, a ko se spomni na dedka in babico, ki jo bosta pogrešila, sede na sončni žarek in ta jo prinese nazaj k dedkovi hišici. Leto zatem je pisatelj isto besedilo vključil v knjigo *Ptiček brez kljunčka*; knjiga prinaša, kakor smo že ugotovili in kakor je posebej zatrdil pisatelj sam, realistične zgodbe o vnukinji Maši. Besedilo *Deklica na sončnem žarku* je pod naslovom *Maša na belem oblaku* z dvema na videz drobnima spremembama približano značaju drugih zgodb v zbirki. Prvo in bistveno spremembo prinaša že drugačen naslov, ki se od prvotnega razlikuje v dveh sestavinah. Naslov prvotne zgodbe je glavno osebo, ki v besedilu sicer nosi ime Maša, kot deklico posploševal in s tem zabrisoval realno izhodiščno pobudo za tekst. V knjigi realističnih zgodb pa je ime opisovane deklice postavljeno že v naslov. Značilna je tudi sprememba v drugem delu naslova. *Deklica na sončnem žarku* ponazarja otrokovo vnitev iz sanjsko fantazijskega sveta v resničnost, naslov *Maša na belem oblaku* pa posebej poudarja tisti del zgodbe, ki iz realistične osnove preskoči v fantazijsko fantastičnost. Značilna je tudi sprememba v besedilu, in sicer na ključnem mestu, kjer realistična pripoved prehaja v fantazijsko fantastično. V prvi verziji se ta del začinja: "A še zajaha bel oblak in se zapelje po sinjem nebu."¹¹ V drugi verziji je določnost in aktivnost tega dejanja zabrisana, kakor da se je zgodilo nekaj, česar se deklica ne zaveda natanko in vsaj v prvem trenutku pri tem ni sama soudeležena z zavestnim dejanjem. Pisatelj namreč pravi: "In že sedi

na belem oblaku in se pelje po sinjem nebu."¹² Na videz drobna sprememba spreminja fantastičnost v sanjarjenje ter s tem približuje drugo verzijo besedila realističnemu izhodišču in sklepu zgodbe. Tako je avtor tudi to zgodbo lahko uvrstil med druga realistična besedila v *Ptičku brez kljunčka*.

Zdi se, kakor da je pisatelja k oblikovanju pravljic in fantastičnih pripovedi spodbujala neposredna prisotnost majhnega otroka poslušalca: pri predvojni živalski pravljici *Kratakorepec v velikem svetu* mala hčerka, pri *Udarni brigadi* še ne triletni sinček, pri *Deklici na sončnem žarku* mala vnukinja. Vendar prevladuje v Ingoličevem pisanju realizem, ki je značilen tudi za *Rokove zgodbe*. Realistično so zasnovana vsa daljša besedila, nastala po drugi vojni, naj že imajo značaj realističnih povesti (in romanov), pustolovskih zgodb, tudi z zgodovinskimi vložki, ali avtobiografskih pripovedi.

Za vsa dela pa velja ugotovitev: Ingolič je bil rojen pripovednik in je sleherni snov znal narediti zanimivo za bralca (ali poslušalca), ki mu je zgodbo namenil. Zato je bil tako priljubljen pri bralcih, še posebej pri mladih, da je že za njegovega življenja obstajala Ingoličeva bralna značka. Doživel pa je tudi izjemno dosti prevodov v različne jezike, kar potrjuje, da nosijo osebe v njegovih pripovedih splošno človeške poteze, ki omogočajo ustrezen odziv pri bralcih kjerkoli. In mogoče je predvideti, da bodo mnoga njegova dela ostala živa in bodo ohranila privlačnost še za vrsto bralnih rodov.

¹¹ Anton Ingolič: *Deklica na sončnem žarku*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1976, str. (14).

¹² Anton Ingolič: *Ptiček brez kljunčka. Zgodbe*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1977, str. 68.

Zusammenfassung

ANTON INGOLIČ ZUM ANDENKEN

Am 11. März 1992 ist das Leben des Schriftstellers Anton Ingolič erloschen. So ist sein umfangreiches schriftstellerisches Opus abgeschlossen. Unter mehr als siebzig Werken gibt es bei Ingolič auch dreißig Ausgaben für Kinder und Jugendliche (mit zahlreichen Nachdrucken). Viele dieser Werke sind in verschiedene Sprachen übersetzt.

Dieser Nachruf macht nur auf einige Merkmale im Schreiben Ingoličs für Kinder aufmerksam. Die Jugendliteratur entstand bei ihm parallel mit den Werken für Erwachsene, und zwar schon seit den Anfängen seiner schriftstellerischen Tätigkeit. Dem Stoff nach sind die Werke sehr unterschiedlich: von den ursprünglich sozial betonten Geschichten aus bauerlicher Umgebung bis zu den dynamischen Erzählungen und Romanen, in denen ganz verschiedene Erlebnisse der Kinder beschrieben sind, manchmal auch mit einem abenteuerlichen Hauch. In etlichen Werken werden Erlebnisse der Jugendlichen beschrieben, es gibt darunter auch autobiographische Erzählungen. Meist handelt es sich um realistische Geschichten, einige haben Züge von phantasievollen phantastischen Erzählungen. Eben an der Abgrenzung von realistischen und phantastischen Erzählungen macht dieser Nachruf auf das schöpferische Verfahren des Schriftstellers aufmerksam.

Prevedel Mirko Križman